THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper in Western Canada.
אידישע וואָרט
Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year
Established 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

שלום — ואין שלום

מיר האָבן לעצטנס געהערט באַשולדיקונגען, אַז די צייטונג האָט ניט ריכטיק אינפאָרמירט אירע לעזער מיט׳ן באַריכט וועגן געשלאָסענעם שלום אין דעם בשר־כשר סכסוך. די דאָזיקע באַשולדיקונג האָט אָבער קיין שום גרונד ניט. — די צייטונג, וועלכע האָט קיין שום אינטערעסן ניט אין דער מחלוקת, האָט די לעזער ריכטיק אינפאָרמירט: שלום איז טאַקע געשלאָסן געוואָרן צווישן די צוויי קעמפנדע צדדים.

די מחלוקת איז ביז איצט אָנגעפירט געוואָרן פון צוויי קערפּערשאַפטן. פון איין זייט איז געשטאַנען דער "יעד־העיר". א קערפּערשאַפט פון א צאָל מיטגלידער וואָס זיינען דערוויילט געוואָרן, דאַכט זיך, פרי לעצטן זומער, פון א מאַסן־פאַרזאַמלונג. פון דער צווייטער זייט איז געשטאַנען דער "שטאַט־קאָמיטעט", דערוויילט ביי א שפּעטערדיקער מאַסן־פאַרזאַמלונג. די דאָזיקע קערפּערשאַפט איז אויך באַשטאַנען פון א דערוויילטן בראָיטער קאָמיטעט. וועלכער פלעגט אָבער ניט מאַכן קיין זויטיקע שריט אָן צו פאַרופן פריער א מאַסן פאַרזאַמלונג.

ווען דער שלום פלאָן איז אָנגעצייכנט געוואָרן פון פיר פאַרטרעטער, צו צוויי פון יעדן צד. ביי א געמיינשאַפטלאַכן שמועס אין דער זייט פון א בראָיטראַלער פּערזאָן, האָט "דאָס אידישע וואָרט" וועגן דער באַריכטעט ניט ווי וועגן א געשלאָסענעם שלום. נאָר ווי וועגן א שריט צום שלום. ווי יעדער איינער, האָבן מיר אויך פאַרשטאַנען, אַז אַזעלכע פאַרהאַנדלונגען, אָנגעפירט אויף א פּריוואַטן אופן, זיינען גילטיק נאָר דאַן, ווען די באַטרעפנדיקע קערפּערשאַפטן וועלן זיי גוטהייסן.

די גוטהייסונג איז דערנאָך געקומען. דער יעד־העיר האָט אָפּגעהאַלטן א זיצונג און האָט דעם פאָלן פון זיי פיר איינשטימיק אָנגענומען. דאָן האָט דער "שטאַט קאָמיטעט" פאַרגעלייגט דעם פּלאָן פאַר א מאַסן־פאַרזאַמלונג (ווי זיין שטייגער איז תמיד געווען). און די פאַרזאַמלונג האָט מיט אָן אָפּשטימונג גוטגעהייסן דעם פּלאָן.

מיר ווייסן ניט. אויב די פאַרשטייער פונ׳ם "שטאַט קאָמיטעט" האָבן פריער דעם פּלאָן אָנגענומען ביי א פולער זיצונג פונ׳ם קאָמיטעט גופא. אָבער אַזוי ווי די מאַסן־פאַרזאַמלונג איז לכל הדעות די העכערע אינסטאַנץ, — און אויב מיטגלידער פונ׳ם קאָמיטעט האָבן געהאַט וואָס אויסצוזעצן קעגן דעם פּלאָן האָבן זיי עס געקאָנט טאָן דאָ אויף דער פאַרזאַמלונג. — האָט זיי צייטונג נאָך דער פאַרזאַמלונג געקאָנט באַריכטן צו אירע לעזער, אַז דער פאַרצויגענער סכסוך צווישן דעם "יעד־העיר" און דעם "שטאַט קאָמיטעט" איז געשליכטעט.

דער פאַקט איז, אַז ביידע קערפּערשאַפטן פירן שוין דורך די אָנגענומענע פּלענער אין לעבן, און פאַרשטייער פון ביידע צדדים זיינען אויסגעקליבן געוואָרן פאַר געמיינשאַפטלאַכער אַרבעט. לויט די באַריכטן פונ׳ם אָפּמאַך. אויב אייניקע מיטגלידער האָבן חרטה געהאַט אויפ׳ן שלום, ענדערט עס ניט די לאַגע: זיי באַלאַנגען שוין צו א נייעם צד.

מיר האָבן שוין דאַן געפילט, אַז דער שלום קאָן ניט זיין קיין דויערנדיקער. אויב ער וועט איבערלאָזן פלאָן פאַר אַנדערע צדדים. אויף מאָרגן נאָכדעם ווי מיר האָבן באַריכטעט וועגן דעם געשלאָסענעם שלום. האָבן מיר אין אַן עדיטאָריעל אונטער׳ן קעפּל "נאָר ניט קיין נייע צדדים" (ד. א. וו. דאָ־נערשטאָג, יאַנוו. 15טן) געוואָרנט די שלום־מאַכער קעגן דער געפאַר פון נייע מחלוקת׳ן און גערעטן זיי צו קומען מיט זייערע שלום פּלענער צו דער קאָנ־פערענץ פאַררופן פונ׳ם פופצעהנער קאָמיטעט. פאַר איר גוטהייסונג.

צי האָבן די פאַראייניקטע צדדים גענומען אין אַכט אונזער עצה, ווייסן מיר ניט. מיר קאָנען אָבער קלאָר זען אויפ׳ן איצט, אַז די צדדים פאַר וועלכע מיר האָבן געוואָרנט, זיינען דאָ. און עס אַנטוויקלט זיך ביי אונז א נייע בשר־כשר מחלוקת, וואָס וועט בשום אופן ניט זיין ווייניקער פאַרביטערט און פאַר־שאַרפט, ווי די ביד־איצטיקע.

מיר קאָנען אויך זייער קלאָר זען, אַז אין דער איצטיקער אַטמאָספע־רע פון פאַרביטערונג, חשדים און באַשולדיקונגען פון די צדדים איינער קעגן דעם צווייטן, וועט קיינמאָל צו קיין שלום ניט קומען, און די מחלוקת "אי־בער א הון מיט א האָן" וועט ווייטער פאַרשלינגען ביי אונז די גאַנצע קהל׳שע ענערגיע, צום שאַדן און געפאַר פון אונזערע שווער דערוואַרבענע אינסטי־טוציעס.

זאָל עס איצט קומען, וועלן מיר זאָגן, צו דעם צוזאַמענקום פון דער קאָנפערענץ פאַררופן פונ׳ם פופצעהנער קאָמיטעט. די קאָנפערענץ, וועלן מיר זאָגן, וועט פאַרדאַמען די האַנדלונג פון די פאַראייניקטע צדדים. וואָס האָבן אינגאַרירט איר אוטאָריטעט. און וועט שאַפן א נייע קערפּערשאַפט. — א קהלה, אָדער א בשר־כשר קאָמיטעט, וואָס זאָל האָבן אַן אוטאָריטעט איבער דעם בשר־כשר מסחר. מיט וואָס וועט זי אָבער אַרויפצוזעצן איר אוטאָ־ריטעט אויף די אַנדערע אויפגערייצטע צדדים?

אויב ס׳איז אַזוי לייכט צו געווען צו פאַרמירן א "שטאַט קאָמיטעט" נאָכדעם ווי ס׳איז געווען שוין אין שטאַט א "יעד העיר", פאַרוואָס זאָל עס שווער זיין צו פאַרמירן נאָך א קהלה, ווען וועט שוין זיין אין עקזיסטענץ? קיין לעגאַלע מיטלען קענען דעם קאָנען דאָך ניט אָנגענומען ווערן, און אומ־צופרידענע זיינען דאָ אַלעמאָל. אַנב האָט דאָך זיכער דער פאַראייניקטער קאָמיטעט פון "יעד העיר" און "שטאַט קאָמיטעט" א סך אַנהייַנגער. וואָס וועלן אַלעמאָל אָננעמען זיך זיין קריוודע . . .

און מיר זעען דערפאַר בלויז איין וועג פאַר שלום: אַז די טוער פון אַלע צדדים זאָלן אַזוועקלייגן אַן א זייט זייערע פערזענלאַכע אַמביציעס, אַז די צדדים זאָלן ניט איינשפּאַרן זיך דוקא אויספירן זייער עקשנות וואָס זאָל ניט פּאַסירן, און אַז איין צד זאָל אויפהערן פאַרביטערן דעם צווייטן דורך וואָרפן אים אין פּנים השדים און באַשולדיקונגען.

דער איינציקער וועג איז — אָננעמען אויף א וויילע אַז אַלע צדדים זיינען ערלאַך און ערנסט, און יעדער איינער מיינט אויף זיין איינענעם אופן טובת הכלל. און אַז מען דאַרף זיך דערפאַר רעכענען מיט זיין מיינונג, און ניט בטל מאַכן זי ווי איינפאַכע אינטריגעס.

בלויז אין אַן אַטמאָספערע פון גוטן ווילן און צוטרוי קאָן די מחלוקת געשליכטעט ווערן. אין אַן אַטמאָספערע פון ביטערקייט און פאַרדאַמונגען, מיט אַמביציעס אויסגעשטעלט אין פראָנט און מיט צעפלאַקערטע ליידנ־שאַפטן, וועט צו דער מחלוקת קיינמאָל קיין סוף ניט געמען. אַזוי לאַנג ווי אידן וועלן קויפן כשר׳ע פלייש.

אויב עס זיינען דאָ מענשן וואָס פילן זיך ווי א פיש אין וואַסער אין אַטמאָספערע פון מחלוקת, און מענשן מיט פערזענלאַכע אַמביציעס אויס־צופירן זייער איינענעם נצחון אונטער אַלע אומשטענדן, וועלן זיי אונזער עצה אַוועקוואַרפן.

אויב אָבער אַלע צדדים, ווי מיר ווילן אָננעמען, זיינען באַמת פאַר־אינטערעסירט אין טובת הכלל, און אויב זיי ווילן אַז צו דער מחלוקת איבער אַן אויסגעבלאָזענער איי זאָל מאַקע נעמען א סוף. — דאַן וועלן זיי פאַרגעסן אויף פערזענלאַכע פאַרדראָסן און קריוודעס, און וועלן מיט געמיינשאַפטלאַ־כע כחות מאַכן אַן ענדגילטיקן סוף צו דער רואינירנדיקער מחלוקת.

זאָל זיין דער ערנסטער וואונש פאַר שלום, און שלום וועט קומען. — דער איינציקער שלום וואָס איז מעגלאַך: אַן זיגער און אַן באַזיגטע.

א איבערפלוס פון בחורים - א מאַנגל אין חתנים

(א בריוו פון וואַרשע) — פון מ. לובאַרסקי — ספּעציעל פאַר ד״א. וו. דורך "איטא".

אויף בעלער, רעפעראַטן, אין טעאַטער, קאָנצערטן און בכלל אויף אַלע עפנטלאַכע נוואַלדיקע פּרעקווענץ פון יונגעלייט אין "שדוכים עלטער": געזונטע יונגען, כאַטש גלייך צו דער חופּה פירן, און דאָך ווערט דאָס פּראָבלעם פון א "שידוך מיט א טאַכטער" אַלץ שווערער און שווערער.

עס קרעכצט דער אידישער מיטלמענש, דער אידישער באַלעבאָס פון שטייערן, פּרנסה־לאַזיקייט, שלעכטע צייטן אָבער אַמערסטן קרעכצט ער פון זיינע אונ־טערגעוואַקסענע טעכטער, וואָס זיצן און זיצן און — "וועלן פאַרעסן ווערן".

און די טעכטער אַליין קרעכצן, זיי פילן, אַז זיי לעבן ניט אין א צייט, ווען ס׳איז ניטאָ קיין אידישע מאַנאַסטיר״ און ״אַז א אידישע טאַכטער פאַרזיצט ניט״. שוין צו אַפּט פאַרזיצט א אידישע טאַכטער היינט צו טאָג.

און עס איז דערביבער אַוועק די אַלע קאָ־לאָניעס און אין זיין בוך ניט ער א ביילד פון דעם דאָרטיקן לעבן. א פּילד פול מיט טראַגישע און קאָמישע עפּיזאָ־דען.

זיין ערשטן אָפּשטעל האָט ער געמאַכט אין דאַקאַר, די האַפן שטאָט, וואו עס גע־פינט זיך די רעזידענץ פון דעם פראַנ־צויזישן גענעראַל גובערנאַטאָר און עס־לאַכע הונדערט ווייסע פאַמיליעס.

עס איז געווען אין סעפּטעמבער. די היץ איז געווען א שרעקלאַכע. נייענדיק אין נאָס האָט ער געפילט, אַזוי ווי עס פילט א לעבל ברויט. ווען ער קריכט אין אויוון, דאַקאַר האָט געליטן פון נעלן פי־בער. מעגשן געפאַלן א ביסל פלינ־יערן טאָג איז אימיצער געשטאָרבן פון פיבער. אַזוי האָט עס אָנגעהאַלטן פינף חדשים. ערשט ווען דער פיבער האָט פאַרציינט זיין 150טן קרבן, זיינען אַראָפּגעקומען פון פאַרז דאָקטוירים, און זיי האָבן זיך גענומען אויסראַטן די מאַס־קיטע נעצן; נאָך דעקס אויזיגער פאַראַנט האָט קיינער נישט נעטאָרט אַרויסגיין פון הויז. אין קוים האָט אימיצער גע־מוזט גיין אין גאַס, האָט ער געדאַרפט אָנטאָן הויכע שטיוול צו פאַרדעקן זיינע פיס; הענטשעקעס אויף זיינע הענט, און א מאַסקיטאָ נעץ אויפ׳ן געזיכט.

מענשן אין גאַס האָבן אויסגעזעען אַזוי ווי גייסטער.

די מנפה האָט צוגענומען 197 קר־בנות אין דער קליינער ווייסער קאָלאָניע. דאָס זיינען געווען די אַפיציעלע רעגי־רונגס ציפערן. אין דער קאָלאָניע האָט מען געדרעט ווענן מער ווי דריי הונדערט קרבנות.

פון דאַקאַר איז דער שריבער געפאָרן טיפער אין לאַנד. נאָך סענעגאַמבּיע הויר־בען זיך שוין אַן די אמת׳ע ווילדערנישן. די היים פון די שוואַרצע איז צעוואַרפן צווישן די געדיכטע וועלדער, אין קליינע דערפלאַך פון עטלאַכע "הייזער" יעדע. דערזעענדיק אָנקומען א ווייסן מענשן זיינען זיי אַרויסגעלאָפן פון זייערע באַ־העלטענישן, אין באַגריסט פריינטלאַך, הייכנדיק זייערע הענט אין דער לופטן און שטייכלענדיק. אַלע גייען זיי אַרום נאַפּעט, מענער און פרויען. די עלטערע פרויען פאַרדעקן מיט די הענט זייערע ברוסט, ווען זיי זעען אָנקומען א פרעמ־דען.

די ווילדע זיינען גרויסע גייער. וואַר־הין זיי גייען, ווייסן זיי נישט, נאָר אַוועקגיין צופוס אויף א וואָר איז ביי זיי א גאַנץ געוויינלאַכע זאַך. אַזוי ווי ביי אונז דאָס אַטעמען.

מענער, פרויען און קינדער, אַלע גיי־ען. עס איז דערט צו גיין פון איין עק לאַנד ביז׳ן צווייטן נאָך זאָלץ. נאָך ווייל־דע גיס. נאָך א ירושה אַדער נאָך א ווייב. נאָנצע דערפער גייען אַוועק א רעדאַקציע: מיידלאַך, וואָס זוכן חתנים אין אויף פאַרקערט, ווער עס זעט דאָס ניט, ווייסט ניט ווי גרויס ס׳איז דער מאַנגל אין דעם מין וואָס הייסט "חת־נים". אָבער אויך א גרויסן דערפאָלג האָבן די שדכנים, וואָס רעקלאַמירן זיך איצט אין די צייטונגען, אַז זיי זיינען סכה צו שאַפן וואונדער — ה. ה. צו שאַפן חתנים.

און ס׳שעמען זיך ניט די מיידלאַך און בריינגען אַליין אין דער רעדאַקציע ביל־דער, גיבן זיי איבער די בילדער מיט פאַרוויטלטע פּנים׳ער, אָדער זיי קומען און בריינגען זייערע בריוו, אין וועלכע זיי רעקלאַמירן זיך אַליין, רעדן וועגן זיי־ערע מעלות, וועגן זייער שיינקייט און דערמאָנען דערביי אויך פאַרביינייענדיק וועגן די דאָלאַרן וואָס זיי פאַרמאָגן און ווענן גרייט צו געבן דער דאָזיקער פּאַר־אָן, וואָס וועט מיט זיי בויען "א רואיקן און סאַלידן לעבן".

ניט זעלטן בריינגט די דאָזיקע בילדער א טאַטע, א מאַמע, א ברודער און א. א.

און מיט איינער פון די מאַמעס האָב איך געתאַט א געלעגנהייט צו רעדן וועגן איר טאָכטער.

— די מאַמע — א פרוי אין די פופציקער, ריין אָנגעטאָן, מאַכט דעם איינדרוק פון א פרוי, וואָס זעט דאָס לעבן ניכטער און קלאָר.

— מיין טאָכטער — זאָגט זי — איז באמת א שיינע. אירע יאָרן וואָס זי גיט אָן אין דער צייטונג שטימט מיט דער ווירקלאַכקייט — 22 יאָר. געוועזיקט א בחור צו דער פריילין. דער זעלבער בחור, וואָס אַליין זוכט ער אַרום א "פּלירט", וואָס יאָגט זיך נאָך פרעמדע ווייבלאַך א וויל — אַפילו בייַ היינטיקע צייטן — אַז זיין פרוי זאָל זיין אַנדערש ווי די אַלע מיידלאַך און ווייבלאַך פון זיין קריין און וויל זיין קריין אין פול מיט מיידלאַך און ווייבלאַך — לייכטערע, פּלירט־זוכנ־דע ווי ער, וויל ער זיין לעבן ניט פאַר־בינדן מיט אַט אַזעלכע פריילינס.

אַז מען דאַרף ניט חושד זיין דאָס איינטיקע וואַרשאַווער פריילינס אין אויסגעלאַסנקייט. אויב דער בחור זוכט פאַרגעניגן אַלס צוועק פאַר זיך — מאַכט דאָס די פריילין מיט אַלס מיטל: אַפּ־שר וועט זי דורך דעם צובינדן צו זיך דעם בחור . . . אָבער זי דערגרייכט פאַרקערטע רעזולטאַטן.

איך האָב געפרעגט א בחור, וואָס שטייט אין שדוכים — פאַרוואָס ער קאָן זיך ניט צוקלייבן קיין פרוי — און ער האָט מיר דערציילט פאָלגנדעס:

— איך האָב זיך באַקאַנט מיט א פריילין, א שיינע, א קלוגע, מיט אַלע מעלות. דאָס פריילין האָט מיך גוואַלדיק אימפּאָנירט מיט אירע שיינע מאַניר׳ן און מיט איר עלעגאַנטער און געשמאַקפולער קלייד׳רונג. עטלאַכע חדשים זיינען מיר געגאַנגען צוזאַמען און ענדלאַך האָב איך באַשלאָסן אַריינצוגיין צו אירע עלטערן, און דאָס האָט געדאַרפט הייסן נעבן דעם ענין אַן אָפיציעלן כאַראַקטער. איך בין אין איינעם אַן אָוונט אַרויף צו אירע עלטערן אין שטוב און איך האָב דערזע־ען א שערעלאַכע אַרימקייט. דער טאַטע און די מאַמע — נאָנץ פיינע און אַנ־שטענדיקע מענשן זיינען גענאַנגען ממש אין שמאַטעס. דער טאַטע אין אַן אָפּ־געריבענעם בגד און די מאַמע ניט בע־סער. אין שטוב האָט אַלץ געריעדט פון אַריסקייט. די טאָכטער אַזוי עלעגאַנט געקלייד׳רט מען זי אַן לאַנט א מאַמען אַרום־גיין אַזוי אָפּגעריסן. ווען די טאָכטער וואָלט בלויז דורכגעלאָזן איין הויט פון דעם סעזאָן . . . איין קליידל וויניקער — וואָלט שוין דער טאַטע נעהאַט א פּראָבסטן אָבער אַנשטענדיקן בגד און די מאַמע א קליידל — און איך האָב באַ־שלאָסן: ניין! א טאָכטער, וואָס קאָן זאָלץ א קליידל — אַמת זי פאַרדינט זיך אַליין אויף זיי — לאָזן טאַטע־מאַמע אין אַזא צושטאַנד איז עלול צוליב קליידלאַך אין טואַלעטן פאַרקויפן דעם מאַן . . . . און א צווייטער חתן האָט מיר דער־קלערט פאַלגנדעס: אַליין בין איך ניט אויסשטאַנד אויסצוהאַלטן א פאַמיליע, מוז איך, הייסט דאָס, נעמען נדן. איז אָבער די פאַדערונג פון דער כלה מיט נדן גרעסער ווי דער נדן גופא. וואָס גרע־סער דער נדן, איז אַלץ גרעסערע פּרע־טענזיעס האָט די כלה אויף רייכטום און לוקסוס און אויב די באַקאַמסט שוין א פּאָר טויזנט דאָלאַר נדן, וויל די כלה באַלד א שיינע וואוינונג, שיין מעבל און באַלד הויבט זיך אָן די סדרה קליידלאַך — און אַלץ מיט איין טענה:

"איך האָב דיר געגעבן אַזא גרויסן נדן". דער נדן ווערט אויסגעפרעסן דורך דער נדן געבער אין א גרעסערער סומע ווי דער נדן באַטרעפט . . . .

עדר בחור האָט אָנגעוואוירן דעם צור־טרוי צו דער היינטיקער מיידל. ער גלייבט ניט אין אירע "פּויאיקייטן" צו פירן א פאַמיליען לעבן ווי ער וואָלט וועלן זעען ביי זיך אָבער וואָס ער אונטערשטיצט ניט ביי זיינע קאַלעגן . . .

קרעכצט טאַטע־מאַמע, איז פאַר׳חר־שב׳ט די טאָכטער און מען וואַרפט זיך אויף אַלע זייטן. עס גייט אַן א פאַרמע־לער "נעגיע" אויפן בחור אַלס מאַן, אָבער שווער, זייער שווער איז ביז וואַנען א איידישע טאָכטער האָט היינט חתונה, כמעט אַזוי שווער ווי פרנסה צו האָבן אין פּוילן, אויב ניט שווערער.

א רחמנות אויף די אידישע טעכטער פון פּוילן, ווייל ביי זייערע אַלע חסרו־גות שטייען זיי דאָך מיט טויזנט קעפּ מאָראַלישער פאַר דעם בחור, וואָס ברע־קעלט זיך חתונה צו האָבן, ווייל אַ זאָכט א מאָראַלישע פרוי און קאָן זי צולמרשט ניט געפינען.

יאַנוואַר, 1931 — "איטא".

צוואַנציק מיליאָן שקלאַפן אין מערב אפריקע

פון אר. צ.

דער פראַנצויזישער שרייבער אַלבערט לאַנדרע, וועלכער האָט זיך מיט צוויי יאָר צוריק באַרימט געמאַכט מיט זיין בוך: "דער וועג קיין בוענאָס איירעס", האָט איצט אַרויסגעלאָזט א בוך: "א זיי־ער נאָקעט פאַלק", וואו ער באַשרייבט די שוואַרצע שקלאַפעריי אין מערב אפריקע — די אַכזריות׳דיק שקלאַפעריי אונ־טער די "ציוויליזירטע" פּליטל פון דער קולטורעלער פראַנקרייך.

אין א רייע קורצע סקיצן שילדערט ער דאָס לעבן פון די צוואַנציק מיליאָן מענשן אין סודאַן, ניגעריאַ, נאַכאַ, גווי־נעאַ, סענעגאַמבּיאַ און אַנדערע ווילדע טעריטאָריעס מיט ווילדע נעמען, וואָס די פראַנצויזן האָבן פאַרכאַפּט אין מערב אפריקע און איינגעזעצט דאָרטן זייערע "קאָמאַנדאַנטן". וועלכע רעגירן מיט אַן אייזערנער האַנט מיט דער הילף פון סאָלדאַטן, וועלכע זיי נעמען טאַקע פון די ווילדע גופאַ.

לאַנדרע איז דורכגעפאָרן די אַלע קאָ־לאָניעס און אין זיין בוך ניט ער א ביילד פון דעם דאָרטיקן לעבן. א פּילד פול מיט טראַגישע און קאָמישע עפּיזאָ־דען.

זיין ערשטן אָפּשטעל האָט ער געמאַכט אין דאַקאַר, די האַפן שטאָט, וואו עס גע־פינט זיך די רעזידענץ פון דעם פראַנ־צויזישן גענעראַל גובערנאַטאָר און עס־לאַכע הונדערט ווייסע פאַמיליעס.

עס איז געווען אין סעפּטעמבער. די היץ איז געווען א שרעקלאַכע. נייענדיק אין נאָס האָט ער געפילט, אַזוי ווי עס פילט א לעבל ברויט. ווען ער קריכט אין אויוון, דאַקאַר האָט געליטן פון נעלן פי־בער. מעגשן געפאַלן א ביסל פלינ־יערן טאָג איז אימיצער געשטאָרבן פון פיבער. אַזוי האָט עס אָנגעהאַלטן פינף חדשים. ערשט ווען דער פיבער האָט פאַרציינט זיין 150טן קרבן, זיינען אַראָפּגעקומען פון פאַרז דאָקטוירים, און זיי האָבן זיך גענומען אויסראַטן די מאַס־קיטע נעצן; נאָך דעקס אויזיגער פאַראַנט האָט קיינער נישט נעטאָרט אַרויסגיין פון הויז. אין קוים האָט אימיצער גע־מוזט גיין אין גאַס, האָט ער געדאַרפט אָנטאָן הויכע שטיוול צו פאַרדעקן זיינע פיס; הענטשעקעס אויף זיינע הענט, און א מאַסקיטאָ נעץ אויפ׳ן געזיכט.

מענשן אין גאַס האָבן אויסגעזעען אַזוי ווי גייסטער.

די מנפה האָט צוגענומען 197 קר־בנות אין דער קליינער ווייסער קאָלאָניע. דאָס זיינען געווען די אַפיציעלע רעגי־רונגס ציפערן. אין דער קאָלאָניע האָט מען געדרעט ווענן מער ווי דריי הונדערט קרבנות.

פון דאַקאַר איז דער שריבער געפאָרן טיפער אין לאַנד. נאָך סענעגאַמבּיע הויר־בען זיך שוין אַן די אמת׳ע ווילדערנישן. די היים פון די שוואַרצע איז צעוואַרפן צווישן די געדיכטע וועלדער, אין קליינע דערפלאַך פון עטלאַכע "הייזער" יעדע. דערזעענדיק אָנקומען א ווייסן מענשן זיינען זיי אַרויסגעלאָפן פון זייערע באַ־העלטענישן, אין באַגריסט פריינטלאַך, הייכנדיק זייערע הענט אין דער לופטן און שטייכלענדיק. אַלע גייען זיי אַרום נאַפּעט, מענער און פרויען. די עלטערע פרויען פאַרדעקן מיט די הענט זייערע ברוסט, ווען זיי זעען אָנקומען א פרעמ־דען.

די ווילדע זיינען גרויסע גייער. וואַר־הין זיי גייען, ווייסן זיי נישט, נאָר אַוועקגיין צופוס אויף א וואָר איז ביי זיי א גאַנץ געוויינלאַכע זאַך. אַזוי ווי ביי אונז דאָס אַטעמען.

מענער, פרויען און קינדער, אַלע גיי־ען. עס איז דערט צו גיין פון איין עק לאַנד ביז׳ן צווייטן נאָך זאָלץ. נאָך ווייל־דע גיס. נאָך א ירושה אַדער נאָך א ווייב. נאָנצע דערפער גייען אַוועק א שטרעקע פון עטלאַכע טעג צו אַרבעטן אויף די באַוולדערן. און זיי דאַרפן אויך אַרבעטן אין דער ריזיקן שוואַרצן מאַן, וועלכער שטייט פינף טרט ווייט פון אים. צוויי הונדערט שוואַרצע האָבן זיך זוואַמענגעקליבן אַרום אים.

— וואָס זאָגט ער? — פרעגט דער שרייבער ביי זיין איבערזעער.

— ער זינט שבחים אויף אים.

— פאַרוואָס טוט ער דאָס?

— פאַר געלט; ער האָט אים באַצאָלט, אַז ער זאָל אים באַזינגען אין דער עפנט־לאַכקייט. ער מוז זיין א סאָלדאַט.

— וואָס זינגט ער וועגן אים?

— ער זינגט:

"דו ביסט א זינער, דו האָסט באַ־זייטיקט ימים און בערג, ווען דו האָסט אויפגעהויבן דיין שווערד, זיינען די גרוי־סע קאַנאָנען פון די ווייסע אַנטלאָפן פון זייערע ערטער. אין פראַנקרייך אין דיין ביקס באַפוצט געוואָרן מיט בלומען. דער גרויסער הערשער פון פראַנקרייך האָט נערריקט דיין האַנט. דו ביסט יונג, שטאַרק און שיין. דיין כלה אין ריין ווי א יונגע קו. דיין פאָטער איז דער גרעסטער יעגער פון דער סאַהאַראַסע. דיין מוטער איז געווען אַן אומשולדי־קע מיידל, ווען זי האָט חתונה געהאַט מיט דיין פאָטער. דיין הויז איז שיין און ציכטיק. דיינע קינדער וועלן זיך אויסלערנען רעדן אין ריין פרייער ווי אַלע אַנדערע קינדער. דיינע ווייבער וועלן זיין טריי צו דיר. דיין מאַנן וועט זיין שטענדיק פול מיט שפּייז. דו ביזט גרויס ווי דער גרויסער בוים פון אונזער דאָרף".

—ווי־פיל האָסטו באַצאָלט דערפאַר?

— האָט דער שרייבער געפרעגט דעם שוואַרצן.

— פופציק פראַנק, מיין גאַנץ געלט.

— איצט האָסטו ניט קיין פּעני?

— ניין, אָבער איך האָב א סך כבוד

— האָט דער שוואַרצער געענטפערט.

אויף א פעלד, וואָס ציט זיך הונדער־טער מייל שטייט א הויז אין אין דער הויז וואוינט דער פראַנצויזישער "קאָ־מענדאַנט", וואוהין די שוואַרצע קומען זוכן נערעכטיקייט.

אין דרויסן זיינען געשטאַנען אַריבער הונדערט שוואַרצע. זיי זיינען געקומען פון ווייטע געגנען, א סך פון זיי זיינען געגאַנגען וואָכן און חדשים, ביז וואַנען זיי זיינען געקומען אַהער.

איינציקוויין וועגן זיי — אַריינגעלאָזן אין הויז, און דער ריכטער הערט אויס זייערע טענות:

א נעגער הויבט אָן:

מיין קאָמענדאַנט, דו ביסט מיין פאַ־טער און מוטער. מיט צוויי יאָר צוריק האָב איך אַוועקגעבאַרגט פיר קי צו מיין שכן ניאַלעכא אין סאַאַ. די פיר קי האָ־בן געבוירן פיר קעלבלאַך, אָבער ניאַ־לעכא זאָגט אַז זיי האָבן געבוירן בלויז צוויי.

— וואו איז ניאַלעכע? — פרעגט דער ריכטער.

— אין סאַאַ.

— ניי בריינג אים אַהער.

מען האָט דעם נעגער געגעבן א א פּאָ־פיר מיט א שטעמפּל און ער איז אַוועק. סאַאַ איז שוין הונדערט און צוואַנ־ציק מייל ווייט פון דעם קאָמענדאַנטס הויז.

א צווייטער מאַן קומט אַריין.

— וואָס ווילסטו? — פרעגט אים דער ריכטער.

— מיין ווייב איז פון מיר אַנטלאָפן.

— זי איז נעכטן געווען שלעכט. זי האָט ניט געוואָלט צעמאָלן מיין ווייב האָב איך זי געשלאָגן. האָט זי אָנגערופן דאָס מיין מוטער מיט מיאוס׳ע נעמען, האָב איך איר געבונדן די הענט. איז זי אַנט־לאָפן.

— וואָס זשע ווילסטו פון מיר?

— איך ווייל אַז איר זאָלט איר באַ־פיילן צו זיין צוריק צו מיר. איך האָב אַזאַ איר באַצאָלט א הויכן פּרייז: א צינ, פיר חינער און א האַלבן פוס פון א שעפס.

— וואָס האָסטו געטאָן מיט דעם אַנ־דערן האַלבן פוס?

— פון אים האָט זיך געהערט א שלעכטער ריח האָב איך אים אויסגעגע־סען.

אַן אַלטער מאַן קומט אַריין.

— א גרוס צו דיר, מיין קאָמענדאַנט און א גרוס צו דיין ווייב. איך בין גע־קומען דיר דערציילן, אַז מיין ווייב גייט אויף א שלעכטן וועג. זי לויפט אַרום איבערן דאָרף מיט אַנדערע מענער.

— ווי אַלט ביסטו? — פרעגט אים דער קאָמענדאַנט.

— זעכציק יאָר.

— און דיין ווייב?

— 18 יאָר.

— וואָס זשע אַנדערש קאָנסטו דער־וואַרטן? דו האָסט דאָך שכל. דו דאַרפסט פאַרשטיין.

— איך האָב זייער פיל שכל. און איך פאַרשטיי — זאָגט דער אַלטער מאַן — אָבער צו וואָס דאָרף זי ברייגנען אירע געליבטע צו מיר אין הויז? אין זייערע הייזער, יאָ, אָבער אין מיין הויז, וויל איך ניט. האָב איך ניט רעכט.

— איז דאָס אַלעס, וואָס דו פאַר־לאַנגסט?

— יאָ, דאָס און אויך אַז זי זאָל מאַלן מיין ווייב. זי איז שטאַרק גע־נוג. זי קאָן האָבן פאַרגעניגן מיט אַנ־דערע, אָבער זי קאָן אויך צוגרייטן א מאַלצייט פאַר מיר. זי וועט נישט מיד ווערן.

— זאָג איר אַז זי זאָל דאָס טאָן אויב ניט וועל איך זי אַוועקשיקן אין געפענ־גניש.

— גוט, א דאַנק, צום ווידערזעען, — הער קאָמענדאַנט.

אַן אַנדערער קומט אַריין.

— איך האָב באַקומען פון מיין פאָ־טער בריוושה צוויי ווייבער. איינע זיי, מיין מוטער, האָב איך פאַרקויפט צו א פריינט פאַר א קו, וועלכע ער האָט מיר געדאַרפט צושיקן. אין צוויי חדשים אַרום האָט ער מיר צוריקגעשיקט מיין מוטער און געזאָגט, אַז זי איז נישט וועלכע אַים געפעלט און ער מאַכט זי פאַר זיין פרוי.

די שוואַרצע דערוואַרט נישט, אַז דער אַמטער זאָל וועגן עס איז מיט איר חתונה האָבן. זי ווייסט, אַז וועגן מען וועט אים איבערפירן אין אַן אַנדער שטאָט, אָדער עס וועט זיך ענדיקן זיין טערמין פון דינסט, וועט ער אַוועקפאָרן און ער וועט זי פאַרגעסן.

די פרוי גייט דאַן אַוועק צוריק אין איר דאָרף און זי נעמט זיך מיט איר קינד. אָבער דאָס קינד ווערט פאַרהאַסט סיי פון די שוואַרצע און סיי פון די ווייסע. ביידע קוקן אויף אים ווי אויף א פרעמדן, ווי אויף א פאַרדעטער צו ביידע ראַסן.

לעצטנס האָט די פראַנצויזישע רעגי־רונג געבויט ספּעציעלע שולעס פאַר אַזעלכע קינדער, און ווען זיי וואַקסן אויס

(שלום אויף ראַמאַן זייט)

זינדיק בלוט

(פאַרטזעצונג)

ער האָט געזען ווי ס׳בראָנען ווי איר פּנים איז צעפלאַמ־אַטעמט מיט א שטאַרקער אירע פולע שמעקנדיקע ליפּן געווען אַזוי נאָענט צו זיינע, געפילט זייער טעם . . . זיי א אַזוי פיל ווארים־קייט אויף א בויגט זיך צו אים צו, און וויקלען זיך אַרום זיין האַלז, זי שוין אינגאַנצן לעבן זיך פילט אירע בריסט . . . איר אָירע הענט . . .

ער האָט אָפּגעזויפצט. האָט נאָנדער געעפנט די אויגן און פאַרטריבן פון זיך דעם גע־פרעסט אויף זיין בלוט און גאַנצער ווילדער האָט צו אַ צוגאַנגען, האָט אויסגערונען א פאַמיליע, אַזוי ווי ער האָט נעהאַט א ווילן נען קאָפּ אין וואַנט. שלאָגן דערביי שרייען אין ווייניק ווייין.

— אָך! הלואי וואָלט א בען!

— האָט ער אויסגע־צו זיך און ער האָט זיך אַ דערשראָקענע אויגן.

שוין דריי וואָכן ווי ער א צעמישטער, א צעווייט אַרום ווי א פאַרוואונדעטע איז בכדר ווי איר א פיבער, אז עס זאָל

(פאַרטזעצונג)

ער האָט געזען ווי ס׳ברענען אַטעמט מיט א שטאַרקער אירע פולע שמעקנדיקע ליפּן געווען אַזוי נאָענט צו זיינע, געפילט זייער טעם . . . זיי א אַזוי פיל ווארים־קייט אויף א בויגט זיך צו אים צו, און וויקלען זיך אַרום זיין האַלז, זי שוין אינגאַנצן לעבן זיך פילט אירע בריסט . . . איר אָירע הענט . . .

ער האָט אָפּגעזויפצט. האָט נאָנדער געעפנט די אויגן און פאַרטריבן פון זיך דעם גע־פרעסט אויף זיין בלוט און גאַנצער ווילדער האָט צו אַ צוגאַנ